Milijan Popović

AZ ÖNIGAZGATÁSI JOG ALAPVETŐ KÉRDÉSEI

Egészen a közelmúltig, a mai jugoszláv jogelmélet nem fordított kellő figyelmet az önigazgatási jog számos aspektusának kidolgozására. Ez a körülmény, magától értetődően, negatív hatással volt az egész szocialista jog kidolgozására is, illetve a szocialista jogelmélet megalkotására.

Egyetértünk prof. Djordjević tíz évvel ezelőtti értékelésével, az önigazgatási jognak szentelt eddigi munkákról. E munkák többsége, Djordjević szerint, túlnyomórészt leíró jellegű, főleg technikai, zömmel alakipozitivista, az elméleti szélességet és elmélyült elemzést nélkülözik.[1]

Még szigorúbb Djordjević értékelése az önigazgatási jog technikai aspektusairól, az önigazgatási jog alkotásában a normatív tevékenységről. E területen alapjában véve sablonizmus, formalizmus, felelőtlenség uralkodik, sokszorosítható modellek felhasználásával, és az ún. „reszavai iskola" dominál. Számos esetben technokrata elemek határozatai kerekednek felül.

Ma a helyzet lényegesen jobb. Mind jobban növekszik azoknak a jogi szerzőknek a száma, akik az önigazgatási jog problémái iránt érdeklődnek, ennek tulajdonítható az a jelenség is, hogy egyre több munka, cikk és értekezés jelenik meg az önigazgatási jogról, habár még mindig hiányzanak a monográfiák. Hogy mennyire megnőtt az önigazgatási jog problémái iránti érdeklődés, mutatja az Önigazgatási jog című folyóirat megindítása is (1975.)

1. NÉHÁNY ELŐZETES KÉRDÉS

Mielőtt megkezdenénk az önigazgatási jog egyes fontosabb kérdéseinek megvizsgálását, előzőleg rá kell mutatnunk a terminológia kérdésére, az önigazgatási jog és az önigazgatás viszonyának problémájára, az önigazgatási — valamint az államjog közötti viszonyra.

a) Terminológiai kérdések

Mint ahogyan prof. Djordjević az említett értekezésében megállapította, az önigazgatási jogot megjelölő terminusokban polivalencia, ambivalencia (két ill. többértelműség) és ellentétes értelmezés eseteivel találkozhatunk. Az „önigazgatási jog" szakkifejezés mellett használatban vannak az „autonóm jog", „autonóm normatív tevékenység", „önigazgatási normatív tevékenység", „önigazgatási törvényhozás" terminusok is.

Alapvetően különbséget kell tenni az autonóm jog és az önigazgatási jog (az önigazgatáshoz való jog) között. Az autonóm jog tágabb fogalom-jelenség, mint az önigazgatási jog.[2] Az autonóm jog összetevő részét képezik: a községek normatív tevékenysége, más területi autonómiák (önkormányzatok) normatív tevékenysége, a társult munka alap- és más szervezeteinek normatív tevékenysége, más önigazgatási szervezet és közösség ilyen tevékenysége, valamint a társadalmi-politikai szervezetek és a polgárok társulásainak normatív tevékenysége. Az önigazgatási jog (az önigazgatáshoz való jog) tehát az autonóm jog egészéhez tartozik és annak legfontosabb részét képezi.

Djordjević említett felfogása szerint az autonóm jog tekintetében talán csak azt lehet kifogásolni, hogy az autonóm jog összetételébe beviszi a községek és más területi autonómiák normatív tevékenységét is, mivel az említett tevékenységek természete mégis különbözik az autonóm jog többi alanya normatív tevékenységének jellegétől.

Egyes szerzők (Djordjević) különbséget tesznek az autonóm jog fogalmának tágabb és szűkebb értelmezése között. A szűkebb értelemben vett autonóm jog alatt az a normatív tevékenység értendő, amely „az autonómiában és érte keletkezik". A tágabb értelemben vett autonóm jog ezzel szemben, a szűkebb értelemben vett autonóm jog mellett felöleli még az államjognak azokat a részeit is, melyek „szabályozzák, meghatározzák vagy korlátozzák az önigazgatást". Így az autonóm joghoz tágabb értelemben véve hozzátartozik mindenekelőtt az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény is.

Prof. Blagojević viszont az autonóm jog két alakját különbözteti meg: a belső és a külső autonóm jogot.[3]

A belső autonóm jog meghatározza „az ember, a dolgozó helyzetét" és társult munka szervezetének helyzetét az egész társult munkában. Ez „sajátos", „eredeti" és „szuverén" jog. A külső autonóm joggal pedig meghatározást nyernek „a munkaszervezetek *ügykezelésének* feltételei a gazdasági forgalomban", mint pl. az ügykezelés szabályai, az ügykezelés általános feltételei, típusszerződések.

b) Önigazgatási jog és társadalmi önigazgatás

A társadalmi önigazgatás megjelenése és fejlődése meglehetősen nagy változásokat hozott Jugoszlávia társadalmi-gazdasági, politikai és kulturális életében.

A fontos változások egyikéhez tartozik a normatív szabályozás területén történt változás. Az állammal párhuzamosan, jogalanyként, jogalkotóként a társult dolgozók szerepelnek, akik az önigazgatási jog alkotása közben, gondoskodnak nemcsak a saját, hanem a többi dolgozó érdekeiről is, de általában az össztársadalmi érdekekről is.

Az önigazgatási jog és a társadalmi önigazgatás úgy viszonyulnak egymáshoz, mint az alak (forma) a tartalomhoz. Ennél fogva két, dialektikusan összefüggő és egymásbafonódó jelenséget képeznek. Mivel a tartalom mindig fontosabb a formánál, így a társadalmi önigazgatás is döntően befolyásolja az önigazgatási jogot. Ebből kifolyólag a társadalmi önigazgatás fejlettségi fokának megfelelő fejlettségi fokon áll az önigazgatási jog is. Másrészről az önigazgatási jog nem a társadalmi önigazgatás egyszerű visszatükröződése. Az önigazgatási jog szabadsága relatív és önállóságának határvonala meghatározott, amely az önigazgatási jog a társadalmi önigazgatásra végzett kölcsönhatásban merül ki. Az önigazgatási jog azoknak az eszközöknek az egyike, amely a társadalmi önigazgatás serkentésére és további fejlődése irányának meghatározására szolgál.

Érdekes, hogy az önigazgatási jog nem keletkezett egyidőben a termelők önigazgatási jogának kialakulásával a termelésben, hanem az állam és a gazdaság egymás közti viszonyának fokozatos megváltozásával.

Az önigazgatási jog fejlődésében három szakasz különböztethető meg.

Az első szakaszban, az 1950—1963-as időszakban, jelentkeznek az önigazgatási jog első csírái.

Az önigazgatási jog két alapvető forrása ebben az egész időszakban a statútumok (alapszabályok) és az illetményszabályzatok voltak.

Mint ahogyan azt helyesen észrevették (Djordjević), a statútumok túlnyomórészt szervezési, adminisztratív jellegűek voltak, és csak kisebb mértékben önigazgatási aktusok. Inkább decentralizált, mintsem önigazgatási, normatív tevékenységről volt szó.

A második szakasz az önigazgatási jog fejlődésében az 1963-as évvel kezdődik, amikor meghozták a JSZSZK második (teljes) Alkotmányát, és az 1971-es alkotmányos revízióval végződik. A JSZSZK 1963-as Alkotmánya, a többi szocialista ország alkotmányaitól eltérően, jelentős figyelmet szentel az önigazgatási és tágabb értelemben az autonóm jognak. Így, különösen a 9. és 10. szakasz, az önigazgatási és autonóm jog alapelveit tartalmazza. Az 1963-as szövetségi alkotmány 9. és 10. sza-

kaszában foglalt rendelkezéseket elemezve prof. Djordjević az önigazgatási és autonóm jog négy fontos elvét állapította meg:[4]

a) a normatív autonómia *alkotmányos* (legfontosabb elv);

b) az önigazgatás a törvényekkel *összhangban* valósul meg (az autonómia pontosítása egyben korlátozása);

Ha a törvény teljesebben szabályozza az anyagot, akkor kevesebb tér marad az önigazgatási és az autonóm jog számára. Itt mindig egy meghatározott ellentét áll fenn. A törvényhozási totalitás komoly károkat okozhat, és el is fojthatja az autonómiát. Más részről a túlzott térengedés az önigazgatási és az autonóm jog számára, hacsak ez nem indokolt objektív feltételek által, nem kell, hogy minden esetben haladást jelentsen. Néha, ilyen módon komolyan meg lehet sérteni szélesebb társadalmi érdekeket. Mindenesetre, ez igen érzékeny, és jelentős kérdés. Helyes megoldásához a szűkebb és tágabb érdekek pontos kiértékelése, mindenekelőtt a társadalmi fejlődési szint, valamint a gazdasági, politikai és kulturális körülmények áttekintése, felmérése szükséges;

c) az önigazgatás *védelméhez* és *megőrzéséhez* való jog (az alkotmányvédő bíróság előtt is);

d) az önigazgatás megvalósítása a statútummal is összhangban történik. Az 1963-as jugoszláv alkotmány alapján a statútum a fő önigazgatási aktus, illetve, ahogyan a napi, sőt a szaksajtóban is szerepelt „kis alkotmány" lett.

Végül az önigazgatási jog fejlődésének harmadik szakasza a jelenkori szakasza, amely az 1971-es alkotmányos revízióval veszi kezdetét. Az önigazgatási jog fejlődésében főleg a „munkás alkotmány függelékek" jelentősek, különösen az 1963-as alkotmányra vonatkozó XXIII. alkotmányfüggelék, mellyel a mai legfontosabb önigazgatási általános aktusok; a társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezések alkotmányos intézményesítése nyert befejezést. További lendületet az önigazgatási jog fejlődésében az 1974-es JSZSZK Alkotmánya, a JKSZ X. Kongresszusán elfogadott politikai dokumentumok, és külön A társult munkáról szóló törvény (1976. XI. 25-től) adtak.

c) Önigazgatási jog és államjog

Az önigazgatási jog és az államjog ma Jugoszláviában, a szocialista jog két fő része. Ez nem két külön jogrend, hanem az egységes szocialista jog részei.

Nincs semmi komoly ok arra, hogy valamiféle jogkettősségről szóló tézissel hozakodjunk elő. Mert az önigazgatási jog és az államjog nem

állnak egymással ellentétben, habár, érthetően, vannak közöttük meghatározott eltérések, melyekre a későbbiek folyamán rá fogunk mutatni.

Az önigazgatási jog, ugyanúgy mint az államjog, át van szőve a szocialista jog alapelveivel. Az önigazgatási jog és az államjog között sajátos kölcsönhatás áll fenn, ami a szoros kapcsolatban jut kifejezésre.

1° Az államjog ellentmondásos jellege

A jelenkori társadalmi fejlődésben az államjog, mint a szocialista jog alkotó része, ellentmondásos. Nem mondható klasszikus jognak, mint amilyennek néha mutatkozik. Az államjogunk és a klasszikus jog közötti eltérések több vonatkozásban jutnak kifejezésre.

aa) Az államjog alkotója

Államjogunk alkotója az állam. Ez a klasszikus jogra emlékeztet. Ismeretes azonban, hogy a jugoszláv állam önigazgatású szervezettségű. Az önigazgatás behatolt magába az államba, mint szervezetbe. Az állam belülről demokratizált, bürokratizmustól mentes, önigazgatású szervezettségű. Ez különösen a társadalmi-politikai közösségek képviselő-testületei, ill. küldötti testületeire vonatkozik. Tekintettel a küldöttségi összetételre és e testületek funkcióira, ezek nemcsak hatalmi szervek, hanem mindenekelőtt a társadalmi önigazgatás szervei, a megfelelő társadalmi-politikai közösség jogai és kötelességeinek keretében. Ezek szerint az államjog megalkotója, szövetségi szintet véve alapul, a JSZSZK, mint szövetségi *állam,* mely egyben a dolgozó emberek, a polgárok és az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek *szocialista önigazgatási demokratikus közössége* is (lásd az 1974-es JSZSZK Alkotmányának 1. szakasza).

bb) Az államjog tartalma és funkciója

A burzsoá típusú klasszikus jogtól eltérően, államjogunk sokrétű. A szocialista jog alkotó része, olyan jogrendszeré, mely átmenetet képez a kapitalizmusból a kommunizmusba, tehát államjogunk, tartalmát tekintve ellentmondásos. Először is, bizonyos mértékben még tartalmazza a régi, klasszikus burzsoá jog maradványait. Mi még nem hoztuk meg a polgári törvénykönyvet. A polgári törvénykönyv hiányában, az 1941.

április 6. előtt, valamint az ellenséges megszállás idején hozott jogszabályok érvénytelenségéről szóló törvénnyel összhangban a Jugoszláv Királyság Polgári Törvénykönyvének jogszabályait alkalmazzák. Így államjogunk részben átvett burzsoá jogot tartalmaz. A burzsoá jog részbeni befogadásának alapját a fennálló magántulajdoni viszonyok képezik. Igaz, a magánszektor szűkül, azonban még mindig nem hanyagolható el, különösen a mezőgazdaságban (a mezőgazdasági területek legnagyobb része az egyéni mezőgazdasági termelők magántulajdonában van). Azonban a szocializmus építésének, különösen a falu szocialista átalakításának feltételei között, nálunk különböző intézkedések során a földművesek szervezetten bekapcsolódnak a szocialista önigazgatási társadalmi-gazdasági viszonyokba, s így államjogunknak ez a rétege is, mely az említett viszonyokat szabályozza, mindjobban eltér a klasszikus jogtól.

Államjogunknak másik, gyakoribb és jelentősebb része, a maga alapértelmében és működésében szocialista jellegű. Az a feladata, hogy megvédje a proletár, illetve szocialista forradalom vívmányait és hogy meggyorsítsa a társadalom építését a szocializmus, illetve a kommunizmus irányában. Az államjognak ez a rétege egyszersmind szavatolja a munka-, illetve a munkaeredmények szerint való elosztást is.

cc) Az államjog alkalmazása

A jog alkalmazása általában a jogalanyoknak a jogszabályok rendelkezése (diszpozíció) és büntető intézkedése (szankció) szerinti magatartását jelenti. Mint ismeretes, két féle jogalkalmazás létezik: önkéntes (a jogalanyoknak a rendelkező résszel összhangban levő magatartása) és kényszerítő (a jogalanyoknak a büntető rendelkezések szerinti magatartása). Az önkéntes jogalkalmazás továbbá megnyilvánulhat, mint autonóm (amikor a jogalanyok meg vannak győződve, hogy a jogszabály rendelkező része saját érdeküknek megfelel) és mint heteronóm (amikor a jogalanyok a büntetéstől való félelmükben tartják magukat a rendelkezéshez) jogalkalmazás.

A klasszikus jogtól eltérően, ahol az uralkodó osztály tagjai önkéntesen (mégpedig elsősorban autonóm módon), az elnyomott osztály tagjai pedig kényszerűen és önkéntesen (de a büntetéstől való félelemben) tartják be a jogszabályt, a jugoszláv államjognál mindinkább kifejezésre jut a dolgozó emberek és polgárok önkéntes, mégpedig autonóm jogalkalmazása, belátván maguk is, hogy az államjog saját akaratuk kifejezése a saját érdekükben.

2° *Az önigazgatási jog ellentmondásos jellege*

Önigazgatási jogunk, úgy tetszik, de csak az első pillantásra, mint egy rendszer, mely az államjoggal szemben áll, különbözik tőle és ellentétes vele. Az önigazgatási jog azonban a fejlődés jelenlegi szakaszán átszövődik az államjoggal, ezért nehéz, sőt lehetetlen közöttük éles határvonalat húzni.

aa) Az önigazgatási jog alkotója

Első látásra úgy tűnik, hogy az önigazgatási jog lényegesen különbözik az államjogtól, mindenekelőtt megalkotója szerint. Mert az államjogot az állam, az önigazgatási jogot pedig a társult munka alap- és más szervezetei, valamint más önigazgatási szervezetek, közösségek hozzák létre.

Nem vitás, az említett eltérés fennáll, azonban nem kell azt egészen mereven felfogni, először, mert mint ahogyan már kiemeltük, az állam önigazgatású szervezettségű, így részben az állam is egy önigazgatási alany. Emellett léteznek olyan társult munka alap- és más szervezetek, valamint önigazgatási szervezetek, közösségek, melyek közmegbízatást gyakorolnak, s ennél fogva, bizonyos értelemben félig társadalmi, félig állami szervezetek.

bb) Az önigazgatási jog tartalma és funkciója

Az önigazgatási jog, mint ahogyan az államjog is, sokrétű.

Az első, nagyobb réteget azok a jogi normák alkotják, melyek átmenetet képeznek az államjogtól az autonóm társadalmi előírások felé. Az önigazgatási jog másik, kisebb rétegét éppen az autonóm társadalmi normák képezik.

Az önigazgatási jog funkciója, amilyen mértékben egyáltalán jog az önigazgatási jog, lényegében azonos az államjog funkciójának túlnyomó részével (kivéve az átvett burzsoá jogot).

cc) Az önigazgatási jog alkalmazása

Felületesen szemlélve nagy különbség mutatkozik az önigazgatási jog és az államjog között alkalmazás tekintetében. Amíg, állítólag az államjognál a kényszerítő, addig az önigazgatási jogalkalmazásban az önkén-

tes jelleg dominál. Az eddigiekből már láttuk, hogy ez nem így van, mert a mi államjogunkban is mindinkább az önkéntes jogalkalmazás jut kifejezésre.

3° *Marković kísérlete az önigazgatási jog és az államjog elhatárolására*

Jogtudományunk, különösen jogelméletünk nem fordított kellő figyelmet az önigazgatási és államjog megkülönböztetésére szolgáló mércék felkutatására. Igaz, vannak bizonyos próbálkozások, de ezek a törekvések nem voltak elég mélyek és nem voltak elméletileg eléggé megfontoltak.

Jogtudományunkban nemrég Marković, a közjogi szerzők fiatal nemzedékének egyik jobb képviselője, érdekes kísérletet végzett az önigazgatási jog és az államjog megkülönböztetésére. Erre a célra két mércét javasolt: anyagi és alaki mércét.

Az anyagi (materialista) kritérium szerint, az önigazgatási jog szabályozásának tárgyát képező társadalmi viszonyok a fontosak. Az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény elemzése alapján, Marković arra a következtetésre jutott, hogy az önigazgatási jog tárgyát azok a társadalmi viszonyok képezik, „melyek a *munka társadalmi felszabadulásának* tárgykörét alkotják".[5]

Ami az alaki (formális) kritériumot illeti, az önigazgatási jogot az államjogtól két irányban lehet elhatárolni: az alany és a szankció (büntető rendelkezés) szervezése szerint. Marković helyesen veszi észre az államnak, mint az államjog alkotójának ellentmondásos jellegét, amely egyrészt a politikai hatalom hordozója, másrészt pedig az önigazgatási alany egyik válfája. Nem észleli viszont kellő mértékben az önigazgatási jog egyes alkotóinak ellentmondásos jellegét (félig társadalmi, félig állami szervezetek). Ami a szankciót, a másik alaki ismérvet illeti, Marković szerint az önigazgatási jognál nincs klasszikus jogi szankció, állami szankció, sem közvetlenül, sem közvetve.[6] Az önigazgatási normák megszegése esetére autonóm szankciók állnak fenn, melyek csak azokra az alanyokra alkalmazhatók, akik ezeknek a normáknak létrehozásában részt vettek.

Markovićnak ez a kísérlete az anyagi és alaki kritériumok alapján, az önigazgatási jognak az államjogtól való elhatárolására, igen érdekes, de nekünk úgy tetszik, nehezen fogadható el az előbbiekben ismertetett okok miatt. Ezen felül, fejlődésünk jelenlegi szakaszában az önigazgatási szabályozás tárgyát képező társadalmi viszonyok területe egyúttal többé-kevésbé, az állam részéről történő szabályozás tárgya is. Marković

fejtegetése csak akkor válik elfogadhatóvá, ha a *de lege ferenda* álláspontjáról szemlélik.

Mi, mint ismeretes, a munka felszabadulása folyamatának a kezdeténél tartunk, ezért a Marković által ajánlott anyagi kritérium a *de lege lata* álláspontjáról nézve nem felel meg a valóságnak.

Hasonlóképpen úgy tűnik, nagyon nehéz elfogadni a szankció megszervezésének módját is, mint az elhatárolás alaki kritériumát. Az önigazgatási normák rendelkezéseinek betartása végső soron kikényszeríthető az állami kényszer tekintélyével. Amilyen mértékben az önigazgatási jog jogként szolgálhat az önigazgatási jog rendelkezéseinek megszegése esetére, sor kerül mind az aktusokkal szembeni szankciók (semmisség és megtámadhatóság) mind a személyekre vonatkozó szankciók (jogi és természetes személyek), mindenekelőtt polgárjogi (kártérítés), de büntetőjogi szankciók alkalmazására is, így hát e tekintetben nincsenek áthidalhatatlan eltérések az önigazgatási jog és az államjog között.

Jogvédelmünk érvényesítésében a felhatalmazott jogalanyok alkotmánybírósági ellenőrzést, de a rendes bíróságok általi ellenőrzést is igénybe vehetik, ideértve az ellenőrzés új formáját is, az önigazgatási jogvédőséget és külön a társult munka bíróságát is (amelyek nem az állami, hanem a társadalmi önigazgatási bírósági rendszerhez tartoznak).

2. AZ ÖNIGAZGATÁSI JOG JOGI JELLEGE

A mai jugoszláv jogelméletben megoszlanak a vélemények az önigazgatási jog jogi jellegét illetően.

Nagy vonalakban az önigazgatási jog jogi jellegéről, valamennyi felfogást három csoportba lehet osztani. Az első felfogás szerint az önigazgatási jog és a jog között nincs semmilyen lényeges eltérés. A második felfogás az önigazgatási jog vegyes jellegére mutat rá (részben jog, részben pedig a jog tagadása). A harmadik felfogás szerint, az önigazgatási jog a jog tagadását jelenti.

a) Az önigazgatási jog igazi jog

Az első felfogás tipikus képviselője — aki szerint az önigazgatási jog igazi jog, Nikola Višković, az ún. három dimenziós jogi felfogás híve.

Ahhoz, hogy bebizonyítsa, hogy az önigazgatási jog igazi jog, Nikola Viškovićnak előzőleg magán a jog fogalmán kellett javítást eszközölnie.

Véleménye szerint feltétlenül szükség van a jog marxista felfogásának „viszonylagosítására és kiegészítésére", tekintettel a „tapasztalati adatokra".[7]

Így először az állami kényszer viszonylagossá tétele szükséges. Történelmi oldalról, az eredet szempontjából vizsgálva Višković megkísérli bebizonyítani, hogy a jogrendek többsége a múltban nem kapcsolódott szükségszerűen az államhatalomhoz. A jogrendek a különböző társadalmi csoportok keretei között keletkeztek és fejlődtek, mint pl. törzsi-, kommunális-, rendi-, szövetkezeti-, vallási-, kereskedelmi csoportokban.[8] Ezért, szerinte, a jogrendre nézve az a fontos, hogy egyáltalán „a gazdasági-politikai hatalomhoz", valamint a „szervezett fizikai kényszer lehetőségéhez" kapcsolódjék.[9] Nem fontos, hogy a jogrend az államhoz kapcsolódjék, habár egyébként az állam „privilégizált történelmi jogforrás" volt.

Višković nézete szerint, a jog nem egyedül az osztályviszály következtében keletkezett, habár természetesen az osztályellentétek képezik „a jog legfőbb, közvetlen forrását", másrészt pedig „az összes többi emberi ellentét közvetítésének alakja". Višković szerint a jog az érdekellentétek függvénye „*melyek* jelentőségüknél és hatásfokuknál fogva *veszélyeztetik* a fennálló társadalmi rendszerek létezését, rendes működését, *amely* ellentéteket erőszakos úton kell felszámolni, hogy a társadalmi rendszer fennmaradhasson".[10]

Ezek az elvi jellegű vizsgálatok után Višković áttért az önigazgatási jog konkrét tárgyalására. Az önigazgatási jog, mint a szocialista jog is, mondja Višković, nem afféle „féljog" vagy „elhalóban levő jog", hanem valódi jog („lényegében rendelkezik a jog valamennyi lényeges jellegével"). Ezt a következtetést Višković bizonyítékokkal támasztja alá.

Így a társadalmi viszonyok terén, mint minden jognál, nálunk is léteznek ún. *ellentétes* (konfliktusos) társadalmi viszonyok, „melyek veszélyeztetik a szocialista társadalmi rendszert",[11] mint ahogy vannak kezdetben ellentétek a trónfosztott burzsoázia és a győztes proletariátus között, a munkások és parasztok között, a fejletlen és fejlett vidékek lakossága között és maga a hatalmon levő munkásosztály részei között. Később, az újabb társadalmi rétegeződés következtében, újabb társadalmi ellentétek jelentkeznek, „melyek a szocialista forradalom irányát és vívmányait veszélyeztetik".[12]

Ezek szerint ma Jugoszláviában két osztály van: egy uralkodó (ún. ellentétes osztály), melyhez tartozik a bürokrácia, technostruktúra, privatizált rétegek és előnyjogokban részesített munkások, valamint a másik, az elnyomott osztály, melyhez a közvetlen termelők tartoznak.

Ugyanúgy, axiológiai téren is „értékítéletek állnak fenn, melyekkel igazolják a társadalmi elosztás és szervezés tartós módját".[13]

Végül, technikai szempontból is, mint minden jognál, így az önigazgatási jogban is léteznek társadalmi normák, „melyeket a gazdasági-politikai hatalom szervezeteinek fizikai kényszere erősít meg."[14]

b) Az önigazgatási jog részben jog, részben a jog tagadása

Korunk jugoszláv jogi szerzőinek többsége, véleményünk szerint, helyes álláspontot képvisel, miszerint az önigazgatási jog a fejlődés jelenlegi szakaszán, részben jog, részben pedig a jog tagadása. A probléma felvetésének szélessége és elemzésének mélysége szerint Lukić és Djordjević nézetei emelkednek ki.

Lukić abból az álláspontból indul ki, hogy a szocialista jog túlnyomórészt jog, mivel állami kényszer támogatja. A jog két faját különbözteti meg, tekintettel a jogszabályok meghozóira, alkotóira. Az egyik jog, a szűkebb értelembe vett államjog (amikor az állam alkotja a jogi norma mindkét részét — a diszpozíciót is, és a szankciót is), a másik jog nem államjog (amikor a diszpozíciót és szankciót nem az állam, hanem valamely más alany alkotja).[15] Ami nem államjog, mégis államjog tágabb értelemben, mivel az állam teszi lehetővé az alkalmazását (szankció alkalmazását). Az önigazgatási jog ehhez, a nem-államjog típushoz tartozik. Ez még mindig jog, mivel az állam autoritásával teszi lehetővé alkalmazását. Lukić két féle normát különböztet meg az önigazgatási jogban. Egyik a joghoz tartozik (így az önigazgatási *joghoz* is), mert az állami szankcióra támaszkodik. A normák másik csoportja az önigazgatási normák, melyekre az állam nem helyez kilátásba szankciókat. Ezek nem tartoznak a joghoz, így az önigazgatási *joghoz* sem. Ezek a „jövő szabad társadalmi normatív rendszerének kezdetei", általában a jog tagadása, de főleg az önigazgatási jogé".[16]

Lukić ezek szerint megkülönböztet államjogi normákat, önigazgatási normákat (átmenet az államjogból a szabad társadalmi normák felé) és szabad társadalmi normákat. A jog elhalásának folyamatában bizonyos államjogi normák közvetlenül érvényüket vesztik (főleg azok, melyek tiszta osztályjellegű viszonyokat szabályoznak), míg a többi államjogi normák, mielőtt még átalakulnának autonóm társadalmi előírásokká, előzőleg az önigazgatási jog részeivé válnak.[17] Ami pedig az önigazgatási jogot illeti, e jog normái, legtöbbször társadalmi normákká fognak változni (és nem fogják közvetlenül elveszteni érvényüket).

Djordjević felfogása szintén rendkívül érdekes. Ő az önigazgatási, illetve a tágabb autonóm jogban, az autonómia fokától függően: teljes autonóm jogot, feltételezett autonóm jogot és irányított (átvitt) autonóm jogot különböztet meg.[18] A teljes autonóm joghoz tartoznak a „teljesen önálló és eredeti jogi normák"; a feltételezett autonóm joghoz pedig azok a normák, melyeknek „kezdeményezése a társadalomtól, illetve az alkotmánytól és a törvénytől ered", végül az irányított (átvitt) autonóm joghoz — azok a normák tartoznak, melyek „a törvények által irányítottak és azokban globálisan meg vannak határozva". Az autonóm jog

Jugoszláviában főleg irányított autonóm jog. Ez, Djordjević véleménye szerint, inkább a decentralizáció és dekoncentráció megnyilvánulása (kisebb mértékben az igazi társadalmi önigazgatásé). Mégis az ilyen korlátozott autonóm jog is „új jelenség a jog történetében". Ami az önigazgatási jog felépítését illeti, az önigazgatási jog tartalmazza mind „az írásos és kötelező szabályozás klasszikus formáit" (előírás és általános aktus), mind „ún. quazi-jogi aktusokat" is (különböző végzések).

Más szerzők is az önigazgatási jog vegyes és ellentétes jellegét észlelik, mint pl. Pupić[20] („... mi is azon az állásponton vagyunk, hogy az önigazgatási normák alapjukban véve jogi normák ... ezek a normák még jogi normák, mert ezek is, mint a jog is egyáltalán, egyenlő mércék egyenlőtlen alanyok számára ... de éppen ezért, mert az alapvető társadalmi viszonyokban, majd más társadalmi területeken is, lényeges változások léptek fel, melyek szocialista tartalmat és irányt adnak a társadalmi alakulásoknak nálunk, a jog egyáltalán autonóm társadalmi szabályozóvá változik át, az önigazgatási jog pedig csak a jog egyik része, amelyben ez a folyamat a legmesszebb haladt ..."). Lukićtól és Djordjevićtől eltérően Pupić nem emel ki két fajta normát az önigazgatási jogban — jogi és tiszta társadalmi normákat, hanem csak rámutat arra, hogy az önigazgatási jog (egységes) normái egyidőben jogi normák is (mert még a joghoz tartoznak) és jogon kívüliek (mert már részben a jog tagadását jelentik).

c) Az önigazgatási jog a jog tagadása

Egyes szerzők korábban is és ma is kiemelik, hogy az önigazgatási jog a jog tagadása.

Így Josip Hrnčević még 1955-ben jogelméleti vita során egy felszólalásában kiemelte, hogy téves volna az új társadalmi normákat jogi normáknak hirdetni. Ez „fogalomzavart" okozna. Az említett társadalmi normák „kifelé haladnak az állami szabályozás és a jogi kényszer területéről".[21]

3. TÁRSADALMI MEGÁLLAPODÁSOK

A társadalmi megállapodások az önigazgatási általános aktusok új, igen jelentős fajai, melyek alkotmányos intézményesítést az 1963-as JSZSZK Alkotmányával kapcsolatos XXIII. alkotmányfüggelékkel nyertek.

A társadalmi megállapodások jelentőségét különösen a JKSZ X. kongresszusának anyagai, főleg J. B. Tito beszámolója húzta alá. Ezek ki-

emelik, hogy a társadalmi megállapodások, az önigazgatási megegyezé sekkel egyetemben, „a társult munkában és a társadalmi élet más területein dolgozó emberek egymás közti viszonyainak rendezésére szolgáló alapvető formák egyike".[22]

A társadalmi megállapodással, valamint az önigazgatási megegyezéssel, dinamikusabbá válik a társadalmi önigazgatás, a szocialista társadalmi viszonyok integrális rendszerébe való átalakulás, aminek hozzá kell járulnia a társadalmi önigazgatás eddigi szaggatottságának és nem elegendő vízszintes és függőleges összekapcsoltságának túlhaladásához."[23]

A JSZSZK Alkotmánya (124. szak. 1. bek.) és A társult munkáról szóló törvény (579. szak. 2. bek.) szerint a társadalmi megállapodásnak sok alanya lehet, de valamennyi alany nem vesz részt kötelezően minden egyes társadalmi megállapodásban. A társadalmi megállapodás részvevői lehetnek:

a) a társult munka szervezetei;
b) a kamarák és más általános egyesületek;
c) más önigazgatási szervezetek és közösségek;
d) szakszervezetek;
e) más társadalmi-politikai szervezetek;
f) társadalmi szervezetek.

Észre kell venni, hogy a társadalmi megállapodás alanyaiként a kamarák (és más általános egyesületek), szakszervezetek, és más társadalmi-politikai és társadalmi szervezetek is szerepelnek, ami a társadalmi megállapodás, mint sajátos önigazgatási általános aktus különleges jellegére mutat.

A JSZSZK Alkotmánya (124. szak. 1. bek.) és A társult munkáról szóló törvény (579. szak. 1. bek.) meglehetősen tágan határozzák meg a társadalmi megállapodás tárgyát. Társadalmi megállapodással „biztosítják és egybehangolják a társadalmi-gazdasági és más viszonyoknak, a megállapodás részvevőinek szélesebb körű, közös érdekű, vagy általános társadalmi érdekű viszonyainak önigazgatási rendezését". Külön jelentőségük van a társadalmi megállapodásoknak a következő területeken:

a) a tervezés rendszerében,
b) az árak területén,
c) a jövedelemelosztás, a személyi jövedelem eszközeinek elosztása, valamint a dolgozók közös fogyasztása terén,
d) nemzetközi cserében,
e) a foglalkoztatottsági politikában Jugoszláviában és külföldön,
f) a környezetvédelemben és annak fejlesztésében.

A társadalmi megállapodások mindinkább kiszorítják a törvényeket az említett területekről. Valójában a törvényes helyettes egyik válfaját képezik.[24]

A társadalmi megállapodásoknak kettős *funkciójuk* van. Egyrészt az említett viszonyok önigazgatási rendezésének és egybehangolásának eszközei, másrészt pedig a közös és általános politika meghatározásának eszközei. Erre való tekintettel, a társadalmi megállapodások ritkán kerülnek közvetlenül alkalmazásra a gyakorlatban.

Ami a társadalmi megállapodásnak az alkotmánnyal és a törvényekkel való viszonyát illeti, a helyzet teljesen világos. A JSZSZK Alkotmánya 204. szakasza és 206. szak. 2. bekezdése, valamint A társult munkáról szóló törvény 575. szakasza értelmében, a társadalmi megállapodásoknak összhangban kell lenniük az alkotmánnyal és nem szabad ellentétben állniuk a törvénnyel és a szocialista önigazgatási társadalom erkölcsi alapelveivel.

Amint látható, hasonlóan a köztársasági (tartományi) aktusok és a szövetségi törvény között fennálló viszonyhoz (ami a köztársaság és tartomány fokozódó önállóságának, egyben saját és az egész társadalom fejlődésének következménye és kifejezője), A társult munkáról szóló törvény különbséget tesz a társadalmi megállapodásnak (és a többi önigazgatási általános aktus) az alkotmányhoz, valamint a törvényhez való viszonya tekintetében (beleértve a szocialista önigazgatási társadalom erkölcsi elveit is).[25]

4. ÖNIGAZGATÁSI MEGEGYEZÉSEK

Az önigazgatási megegyezések, mint a társadalmi megállapodások is, az önigazgatási általános aktusok új fajai, melyek az 1963-as JSZSZK Alkotmány XXIII. Alkotmányfüggelékével nyertek intézményesítést.

Az önigazgatási megegyezések célja, csakúgy mint a társadalmi megállapodásoké, mindenekelőtt a társult munka integrálása, különösen pedig a piaci, áruértékesítési viszonyok rossz oldalainak kiküszöbölése vagy legalább is enyhítése.

Kiemelt jelentőségűek az önigazgatási megegyezések és a társadalmi megállapodások is, a szocialista önigazgatási demokrácia fejlődése, mint a proletárdiktatúra különleges formája szempontjából (lásd a JSZSZK Alkotmánya IV. Részének alapelveit).

A JSZSZK Alkotmánya 121. és 122. szakaszainak értelmében, az önigazgatási megegyezés *alanyai:*

a) a társult munka alapszervezeteinek dolgozói;
b) a munkaszervezetek dolgozói;
c) a társult munka összetett szervezeteinek dolgozói;
d) a helyi közösségekben a dolgozók;
e) az önigazgatási érdekközösségekben dolgozók;

f) más önigazgatási szervezetekben és közösségekben dolgozók;

g) a szakszervezet (az olyan önigazgatási megegyezés megkötésénél, amellyel a dolgozók a munkával kapcsolatos viszonyait rendezik, vagy a jövedelemelosztás és a személyi jövedelemre szolgáló eszközök elosztásának alapjait és mércéit állapítják meg).

A társult munkáról szóló törvény (586. szak.) *kibővíti* az önigazgatási megegyezések alanyainak körét. Az önigazgatási megegyezések részvevői lehetnek még:

a) a gazdasági kamarák;

b) más önigazgatási szervezetek és közösségek általános egyesületei;

c) társadalmi-politikai szervezetek (amikor a statútumaikban meghatározott feladataik és céljaik megvalósítását érintő viszonyok megállapításáról van szó);

d) társadalmi-politikai közösségek, s azok szervei, szervezetei (amikor az egyenjogúság alapján a rendelkezésükre álló eszközöket egymás közt, vagy az alapszervezetekkel, valamint más önigazgatási szervezetekkel és közösségekkel társítják;

e) a dolgozó, aki mezőgazdasági, kisipari, vagy más tevékenységet végez;

f) a dolgozó, aki önállóan, foglalkozásszerűen, hivatásszerű tevékenységet végez.

A két utóbbi pontban megjelölt dolgozók, az önigazgatási megegyezés részvevői akkor lehetnek, ha társítják munkájukat és eszközeiket az alapszervezetben dolgozók munkájával és a társadalmi újratermelési eszközökkel, illetve, amikor társítják munkájukat és eszközeiket a földműves szövetkezetekben vagy a munka- és eszköztársítás más formáiban.

A JSZSZK Alkotmánya (121. szakasz) és A társult munkáról szóló törvény (586. szakasz), előbb egy általános formulával, majd példákon keresztül határozzák meg az önigazgatási megegyezés tárgyát és tartalmát.

Így önigazgatási megegyezéssel rendezik és szabályozzák a társadalmi-gazdasági és más önigazgatási viszonyokat és érdekeket mind a társadalmi újratermelésben, mind a munkások és más dolgozók, azok önigazgatási szervezeteinek és közösségeinek társadalmi-gazdasági helyzete megvalósításának egyéb formáiban. Ezután következik az önigazgatási megegyezés lehetséges tartalma és tárgya legfontosabb elemeinek felsorolása:

a) a dolgozók munkájának társítása a társult munka alapszervezetében;

b) a dolgozók munkájának társítása a munkaközösségben;

c) a munkaszervezetekbe történő munka- és eszköztársítás;

d) a társult munka más szervezeteiben, bankokban és más pénzügyi

szervezetekben, vagyon- és személybiztosítási közösségekben, önigazgatási érdekközösségekben, valamint a munka- és eszköztársítás egyéb formáiban történő munka- és eszköztársítás;

e) a terv alapjainak megállapítása;

f) a társadalmi munkamegosztásban és a társadalmi újratermelésben az érdekek összehangolása;

g) a jövedelemelosztásra szolgáló alapok és mércék megállapítása;

h) az árak önigazgatási rendezésére szolgáló kritériumok megállapítása;

i) a közös ügykezeléssel megvalósított jövedelem elosztására szolgáló alapok és mércék megállapítása;

j) a szabad munkacsere megvalósítási viszonyainak rendezése;

k) a társult munkában dolgozók egymás közti jogainak, kötelességeinek és felelősségének, valamint a megvalósításuk érdekében történő intézkedések rendezése;

l) az általános honvédelem és társadalmi önvédelem megvalósításában kialakuló viszonyok szabályozása;

Az önigazgatási megegyezéseket különböző kritériumok alapján osztályozhatjuk. Az önigazgatási megegyezéseket fel lehet osztani tárgyuk és alanyaik szerint,[26] továbbá belső és külső, kötelező és fakultatív jellege szerint, majd meghatározott tevékenységen belüli és csak egy bizonyos területre vonatkozó önigazgatási megegyezésekre, törvényben meghatározott tárgyú és más önigazgatási megegyezésekre, önigazgatási megegyezésekre, melyeknél fennáll a törvénnyel vagy társadalmi megállapodással való összhang kötelezettsége és olyan önigazgatási megegyezésekre, melyeknél ez a kötelezettség nem áll fenn,[27] valamint státus kérdésekre vonatkozó kollektív és ügyrendi önigazgatási megegyezésekre.[28]

Az önigazgatási megegyezés az alkotmányhoz és a törvényhez való viszonya azonos a társadalmi megállapodásnak az említett normatívjogi aktusokhoz való viszonyával. A JSZSZK Alkotmánya 204. szakasza és 206. szak. 2. bekezdése, valamint A társult munkáról szóló törvény 575. szakasza értelmében, az önigazgatási megegyezéseknek összhangban kell lenniük az alkotmánnyal és nem lehetnek ellentétben a törvénnyel és az önigazgatású szocialista társadalom erkölcsi elveivel.

5. A TÁRSADALMI MEGÁLLAPODÁSOK ÉS AZ ÖNIGAZGATÁSI MEGEGYEZÉSEK JOGI JELLEGE

A modern jugoszláv jogtudomány napirendre tűzte a társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezések jogi jellegének kérdését is. Kevesebb figyelmet szenteltek a társadalmi megállapodásoknak (nemcsak a

JSZSZK Alkotmányában és A társult munkáról szóló törvényben hanem a jogtudományokban is), és jóval többet az önigazgatási megegyezéseknek.

a) A társadalmi megállapodások jogi jellege

A társadalmi megállapodások jogi jellegére vonatkozóan eddig három alapvető álláspont kristályosodott ki:

Az első szerint (Globevnik) a társadalmi megállapodás *jogi* aktus, mégpedig *szerződés* (mellyel a magatartás társadalmi szabályait állapítják meg).[29] A társadalmi megállapodás szerinti magatartás biztosítására a szankciók egész skálája áll fenn, ami a társadalmi megállapodás fajától, illetve céljaitól függ. Így léteznek anyagi, társadalmi (nyilvános elítélés, a részvevő szerveivel szembeni bizalom visszavonása, a részvevő szervének visszahívása) és más szankciók. Az említett szankciók elvben ugyanúgy valósulnak meg, mint a szerződés megszegésénél, — a kötbér fizetése és az anyagi kár megtérítése van kilátásba helyezve (melynek megítélésére a megfelelő bíróság illetékes). Amikor pedig a társadalmi felelősségről van szó, a szankció alkalmazási módját szabály szerint, magában a társadalmi megállapodásban látják elő.

A társadalmi megállapodás jogi jellegével kapcsolatban ellentétes álláspontot képvisel Gerskovič. Az ő véleménye szerint a társadalmi megállapodások jogon kívül eső, *erkölcsi-politikai* aktusok.[30]

A társadalmi megállapodás normáinak nincs általánosan kötelező erejük. Ezek erkölcsi-politikai normák aláíróinak a tevékenységére vonatkoznak. Tekintettel erre a társadalmi megállapodással összeegyeztethetetlen a megszegésük esetére előirányzott törvényi szankció. A JSZSZK Alkotmányának 127. szakasza értelmében magában a társadalmi megállapodásban kell megállapítani a végrehajtására vonatkozó intézkedéseket, valamint a részvevők felelősségét (anyagi és társadalmi).

Gerskovič hisz gyakorlatunk alkotó erejében — melyben ki kell alakítani a társadalmi megállapodások megszegése esetére vonatkozó erkölcsi és politikai szankciókat. Itt Gerskovič aláhúzza annak jelentőségét, hogy összeegyeztethetetlen a társadalmi megállapodás jogi jellegével, hogy a társadalmi megállapodás megszegése esetén keresettel (perrel) éljenek, mint ahogy nem kivihető az állami szervek (különösen a közigazgatási) beavatkozása sem.

Végül, a harmadik álláspont szerint, (Dimitrijević), a társadalmi megállapodás jellege kombinált,[31] s ezzel az állásponttal is egyetértünk.

Alkalmazni fog-e az állam szankciót vagy sem, (azaz jogi vagy nem jogi aktus lesz-e a társadalmi megállapodás), attól függ, milyen normá-

kat tartalmaz a társadalmi megállapodás, illetőleg mit szabályoznak vele. Az a helyzet is lehetséges, hogy a társadalmi megállapodás részben jogi, részben pedig jogon kívüli aktus.

b) Az önigazgatási megegyezések jogi jellege

Az első tény, melyet észre kell venni, az önigazgatási megegyezések jog jellegének tárgyalásakor, az erre vonatkozó felfogások sokfélesége. Ennek valószínűleg sok oka van, mint pl.: az önigazgatási megegyezések összetettsége, különböző módszertani megközelítések, hagyományos nézetek, és új megvilágítások.

Az önigazgatási megegyezések jogi jellegének kérdése, az elméleti jelentőségén kívül (az önigazgatási megegyezés helyének meghatározása a jogrendszerben) gyakorlati implikációkat is tartalmaz (megfelelő elvek alkalmazása az önigazgatási megegyezésekre, beleértve alkalmazásukat a megfelelő jogviszonyokra is, melyek az önigazgatási megegyezés alapján keletkeznek).[32] Rendszeres áttekintést az önigazgatási megegyezések jogi jellegéről szóló elméletekről Velimirović adott.[33]

1° Normatív elmélet

A normatív elmélet szerint, az önigazgatási megegyezések normatív aktusok, mivel általános magatartási szabályokat tartalmaznak. Ezért az önigazgatási megegyezések mint önigazgatási általános aktusok, formális jogforrások.

A normatív elmélet hívei: Vladimir Jovanović,[34] Zivomir Djordjević,[35] Ratibor Nešković,[36] és mások.

Az érvek, melyeket a normatív elmélet mellett felhoznak, a következők:

a) Az önigazgatási megegyezéseket mindig *írásos* formában hozzák meg (mint minden más normatív aktust);

b) Az önigazgatási megegyezés *tárgya* általános és szervezési viszonyok (a polgári jogi szerződésektől eltérően, melyek konkrét viszonyokat szabályoznak);

a) Az önigazgatási megegyezések *rendszertana* azonos a többi normatív-jogi aktusok rendszertanával (először az általános, utána a külön rész következik; egyik is, másik is, nagyobb számú rendelkezésből áll, melyek szakaszokban vannak elrendezve);

d) A rendelkezések *előadásának módszere* az önigazgatási megegyezésekben azonos a normatív-jogi aktusok előadási módszerével;

e) Az önigazgatási megegyezések *tartalmát* általános szabályok képezik;

f) Az önigazgatási megegyezések többségére a *meghozatal kötelezettsége* vonatkozik (az alkotmány és A társult munkáról szóló törvény alapján);

g) Az önigazgatási megegyezések egész sorának *megkötési módja* megfelel a normatív-jogi aktusok elfogadási módjának (*előzetesen* elfogadják őket a dolgozók, azután *megkötik* őket a társult munka szervezeteinek meghatalmazott szervei, ennélfogva, az önigazgatási megegyezéseket meghozzák és nem megkötik, mint a szerződést);

h) Az önigazgatási megegyezések tartós jellegűek;

i) Az önigazgatási megegyezéseket kihirdetik (mint a normatív-jogi aktusokat, s csak azután lépnek hatályba);

j) Az önigazgatási megegyezések alkotmányosságát és törvényességét ugyanúgy mérlegelik, mint a normatív-jogi aktusok alkotmányosságát és törvényességét.

2° *A szerződésszerű normatív aktus elmélete*

A szerződésszerű (formájú) normatív aktus elmélete szerint az önigazgatási megegyezések szerződés formájú normatív aktusok (normatív és szerződési jellegű elemeket is tartalmaznak, azzal, hogy a normatív jellegű ismérvek túlsúlyban vannak).

A szerződésszerű normatív elmélet híve Andrej Frimerman.[37] A szerződésszerű normatív elmélet védelmében felhozott érvek a következők:

a) *elnevezés* (az önigazgatási megegyezés szerződéses jellegre utal);

b) a megegyezés *megszűnése* (egyöntetű akaratnyilvánítással megszűnik);

c) a megegyezés *megkötése* (rokonság a normatív jogi aktussal, de a szerződéssel is);

d) *forma* (írásos) — a normatív aktussal való rokonság;

e) *tárgy* (inkább a normatív jogi aktusnak felel meg);

f) *a rendelkezések természete* (a szöveg szakaszokban való formálása), a normatív aktussal való rokonságra utal;

g) a megegyezés *időbeli érvénye* (meghatározatlan időre) az önigazgatási megegyezések a normatív aktusokkal való rokonságára mutat;

h) az alkotmányosság és törvényesség *mérlegelése* (megfelel a normatív aktusnak);

i) az alkotmányvédő bíróság határozata *helyettesítheti* a kérdéses önigazgatási megegyezést (ami nem fordulhat elő a szerződésnél).

3° *A szerződési elmélet*

Ez az elmélet szerint az önigazgatási megegyezések a polgári jog szerződéseihez tartoznak (Balog);[38] főbb ismérveiket tekintve semmiben sem különböznek a polgári jog szerződéseitől (Tumbri);[39] az önigazgatási megegyezések „vegyes" jellegű polgári jogi szerződések (Derencin).[40]

A szerződési elmélet mellett felhozott érvek a következők:

a) Az önigazgatási megegyezéseket két vagy több fél *köti meg* (egy — vagy kétoldalú);

b) Az önigazgatási megegyezések olyan aktusok, melyeknél a felek *szabad akarata* jut kifejezésre;

c) Az *elnevezés*, szintén az önigazgatási megegyezések szerződéses természetére utal;

d) Az önigazgatási megegyezések *megkötésének módja* alapjukban véve azonos a szerződések megkötésének módjával;

e) Az önigazgatási megegyezések teljesítésére vonatkozó *felelősség* hasonló a szerződéssel kapcsolatos felelősséghez;

f) Az önigazgatási megegyezések *megszűnésének* módja, alapjában véve azonos a szerződések megszűnési módjával;

g) Az önigazgatási megegyezések *szankciója* is emlékeztet a szerződés szankcióira.

4° *A vegyes jellegű jogi aktus elmélete*

A vegyes jellegű jogi aktus elmélete szerint, az önigazgatási megegyezések vagy különleges típusú szerződések vagy normatív aktusok. A vegyes jogi aktus elméletének híve Ratomir Hijepčević.[41] Hogy az önigazgatási megegyezések különleges fajú szerződések, bizonyítja a megkötésük eljárása.

Ezeken az ún. ügyleti önigazgatási megegyezéseken kívül, vannak jogállási (státus) önigazgatási megegyezések is, melyek normatív jellegűek.

5° *A jogügyleti elmélet*

A jogügyleti elmélet szerint az önigazgatási megegyezés az önigazgatási jog (és nem a polgári) jogügyletei közé tartozik.

Ennek az elméletnek Martin Vedris a híve.[42]

A jogügyleti elmélet mellett két alapvető érvet hoznak fel. Először,

az önigazgatási megegyezések *jogi alapjuk* szerint jogügyletek (a részvevők akaratnyilvánítása).

Másodszor, az önigazgatási megegyezés részvevőjének akarata más módon, *végzéssel* keletkezik.

6° *A különleges jogi intézmény elmélete*

Ez az elmélet szerint az önigazgatási megegyezéseknek nincs egységesen jogi jellegük. Az önigazgatási megegyezések különböznek egymástól tekintettel tárgyukra.

Így bizonyos önigazgatási megegyezések normatív aktusok (mint a társult munkában dolgozók egymás közti viszonyairól szóló önigazgatási megegyezés). Emellett bizonyos önigazgatási megegyezések vegyes aktusok — tartalmazzák a normatív aktus és a szerződés elemeit is (mint a munkaszervezetbe való társulásról szóló önigazgatási megegyezés). Végül, vannak önigazgatási megegyezések, melyek szerződési jellegűek, (mint a közös ügykezelésre szolgáló eszköztársításról szóló önigazgatási megegyezés).

A különleges jogi intézmény elméletének képviselője Vrleta Krulj.[43]

7° *Az önigazgatási-egyezményi viszony elmélete*

Az önigazgatási-egyezményi viszony elmélete szerint, az önigazgatási megegyezések új társadalmi és jogi fogalmak. Az önigazgatási megegyezések különböznek mind a normatív aktusoktól, mind a kötelmi szerződésektől.

Az önigazgatási-egyezményi viszony elméletének híve Leon Gresković.[44]

Az önigazgatási megegyezések ezen elmélet szerint a következőkben különböznek a normatív aktusoktól:

a) az önigazgatási megegyezés alanyai önigazgatási alanyok, míg a normatív aktusokat az állami szervek hozzák;

b) az önigazgatási megegyezés alanyaira az önigazgatási megegyezéssel egymás közti kötelezettség hárul, míg a normatív aktus kötelezi a jogi címzetteket, tekintet nélkül, hogy szerepelnek-e a normatív aktusban.

Különbség van az önigazgatási megegyezés és a kötelmi szerződések között is:

a) a szerződés létrehozhat kötelmi viszonyt, az önigazgatási megegyezés nem;

b) míg a kötelmi viszony szabály szerint nem tartós, az önigazgatási megegyezés által létrejött viszony alapjában véve tartós jellegű.

c) az önigazgatási megegyezés tartalma teljesen különbözik a kötelmi viszony tartalmától (azok a társadalmi viszonyok, melyek még nemrégen a társadalmi-politikai közösségek szervei jogi aktusaival voltak szabályozva).

Az önigazgatási megegyezéssel rendezett viszonyok alapvető jellegzetességei:

a) tartósság;

b) a kötelezettség általánossága a részvevők számára;

c) kölcsönös kötelezettség, megfelelő kölcsönös felelősség a szankció mellett (a kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén);

d) a társult munka- és a rendes bíróságok előtt a részvevőket be lehet perelni;

e) bírósági határozatokat és ítéleteket lehet végrehajtani;

f) az alkotmányvédő bíróság ellenőrzése alá lehet vetni a viszonyokat.[45]

c) Rövid pillantás a társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezések jogi jellegére

Egészen természetes, hogy a társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezések, különösen pedig a jogi jellegük kérdése napjainkban a jugoszláv jogtudomány érdeklődését egyre inkább magára vonja. Tudni illik egészen jelentős önigazgatási általános aktusokról van szó, melyek, egyrészt visszaszorítják a törvényes szabályozást, másrészt pedig tekintélyes hozzájárulást nyújtanak az önigazgatásnak a társadalmi viszonyok rendszerévé való átalakulásához.

Ezért érthető, hogy eddig sokféle nézet alakult ki. A társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezések összetett, különböző jelleget mutató jelenségek. Ami a társadalmi megállapodást illeti, a helyzet úgy tűnik, valamivel egyszerűbb. Igazoltnak látszik, a szélsőséges nézetek mellőzése, melyek szerint a társadalmi megállapodás kizárólag jogi aktus, illetve egészében véve társadalmi-politikai aktus. Úgy tűnik, hogy a középmegoldás az egyetlen elfogadható. A társadalmi megállapodások részben jogi, részben pedig erkölcsi-politikai természetűek.

Ha az önigazgatási megegyezésre vonatkozó számos elméletet gondos elemzésnek vetjük alá, akkor láthatjuk, hogy mindegyikük részeikben vizsgálva elfogadható. Az önigazgatási megegyezés, mint új és összetett jelenség, számos különböző jellegzetességet tartalmaz. Egyes szerzők egyiket, mások másikat helyeztek előtérbe, melyek egyébként valameny-

nyi önigazgatási megegyezésben, vagy legalábbis nagy részüknél fellelhetők. Ezért az említett elméletek inkább kiegészítik, mint kizárják egymást. Ha azonban mégis állást akarnánk foglalni valamelyik nézet mellett, abban az esetben leginkább igazoltnak bizonyul az a véleményünk, miszerint az önigazgatási megegyezések legnagyobb része jellegüknél fogva a normatív-szerződési formához tartoznak, túlnyomóan a normatív aktus jellegzetességeivel rendelkeznek. Egyébként a JSZSZK Alkotmánya 404. szakaszának hangvételéből is érezhető, hogy az alkotmányhozó is arra az álláspontra helyezkedett, hogy az önigazgatási megegyezések önigazgatási általános aktusok. Emellett nem vitás, az ilyen önigazgatási megegyezések rendelkeznek néhány szerződési jelleggel is. Másrészt vannak önigazgatási megegyezések, melyeknél a szerződési jelleg van jobban kihangsúlyozva, (mint a közös ügykezelés céljából társított eszközökről szóló önigazgatási megegyezéseknél). Hozzá tesszük, amikor azt mondjuk, hogy az önigazgatási megegyezések (legnagyobb számban) mindenekelőtt normatív aktusok, ez semmi esetre sem jelenti azt, hogy közéjük és az állami szervek normatív-jogi aktusai közé egyenlőség jelet kell tenni. Az önigazgatási megegyezések specifikus normatív önigazgatási aktusok.

6. A TÖBBI ÖNIGAZGATÁSI ÁLTALÁNOS AKTUS

A JSZSZK Alkotmánya 404. szak. 2. bekezdése értelmében az önigazgatási általános aktusok közé tartoznak a társadalmi megállapodások és önigazgatási megegyezéseken kívül (melyekkel általánosságban szabályozzák az önigazgatási viszonyokat) a társult munka szervezetek és más önigazgatási szervezetek és közösségek általános aktusai is. Ezek, mindenekelőtt a *statútumok*, azután a *szabályzatok* (melyekkel a társult munka szervezete és más önigazgatási szervezet és közösség munkájával és szervezetével kapcsolatos legfontosabb kérdéseket szabályoznak), *ügyrendi szabályzatok* (melyekkel a munkástanács és más választott szervek működését szabályozzák), *határozatok* (melyekkel egyes általános jellegű kérdéseket szabályoznak, melyekre vonatkozóan nincsenek szabályzatok), *utasítások* (melyeket, szabály szerint a munkástanács, illetve annak végrehajtó szerve irányoz elő a társult munka szervezetének más szervei, illetve maguk a dolgozók számára kötelező magatartásként), *zárszámadás* (melyek alapján kimutatják az eszközök, illetve azok forrásainak állását a gazdasági év végén), *végzések* (szabály szerint egyedi aktus jellegük van, azonban néha valamilyen általános kérdés megoldására is vonatkozhatnak), *tervek* (melyekkel programokat, illetve munkafeladatokat irányoznak elő, egybehangolják a tevékenységet, kijelölik a

fejlődési irányvonalakat stb.), *pénzügyi tervek* (melyekben előirányozzák a bevételeket és kiadásokat).[46]

Az önigazgatási általános aktusokat meg kell különböztetni az ügykezelés általános feltételeit meghatározó aktusoktól. Az *ügykezelés általános feltételei* tulajdonképpen előkészítő szövegek (a megfelelő társult munka szervezete részéről), ajánlatjellegük van, s így tömegszerződések megkötésének alapjául szolgálnak (a szerződések részeivé, illetve tartalmává kell válniuk).[47] Nincs normatív-jogi aktusjellegük.

Az önigazgatási általános aktusok törvényes alapelvei:

a) az alanyok *egyenjogúsága* (mindenekelőtt az önigazgatási megegyezésre és a társadalmi megállapodásra vonatkozik — A társult munkáról szóló törvény 574. szakasza);

b) az alkotmányhoz, törvényhez és a szocialista társadalom erkölcsi elveihez való *kötöttsége* — A társult munkáról szóló törvény 575. szakasza;

c) az eljárás *nyilvánossága* (mindenekelőtt az önigazgatási megegyezésekre és társadalmi megállapodásokra vonatkozik — A társult munkáról szóló törvény 576. szakasza);

d) *kihirdetése* (mielőtt még hatályba lépne — A társult munkáról szóló törvény 577. szak. 1—2. bek.);

e) *visszaható erő* (ha ezt megengedi a viszonyok természete, melyeket az önigazgatási általános aktussal szabályoznak — A társult munkáról szóló törvény 577. szak. 3. bek.);

f) az esetleges vitás kérdéseknek *döntőbíróság* (arbitrazge) útján, vagy más módon való rendezése (mindenekelőtt az önigazgatási megegyezésekre és a társadalmi megállapodásokra vonatkozik — A társult munkáról szóló törvény 578. szak. 1. bek.);

g) a vitás kérdéseknek megoldása a *társult munka bíróságai* által (ha önigazgatási megegyezéssel nincs előirányozva döntőbíróság vagy a vitás kérdések más módon való megoldása — A társult munkáról szóló törvény 578. szak. 2. bek.).

7. AZ ÖNIGAZGATÁSI ÁLTALÁNOS AKTUSOK HIERARCHIÁJA

Az önigazgatási általános aktusok hierarchiája meglehetősen összetett kérdés. Az első kérdés, amely felvetődik, lehetséges-e egyáltalán az önigazgatási általános aktusok hierarchiája. Eddig ebben a tekintetben, két alapvető álláspont alakult ki.

Az első szerint az önigazgatási általános aktusok természetével ellenkezik bármilyen hierarchia.[48]

A másik nézet szerint, az önigazgatási általános aktusok között, megfelelő hierarchia alakul ki (mint, ahogyan hierarchia keletkezik az államjog normatív-jogi aktusai között) az adott aktusok jogi ereje alapján.[49]

Vannak szerzők, akik elutasítják az előbb említett mindkét álláspontot. Kiemelik, hogy van ugyan hierarchia az önigazgatási általános aktusok között, csakhogy ez a hierarchia nem állítható fel ugyanolyan mércék alapján, mint az államjog normatív-jogi aktusainál. Itt el kell utasítani „mindennemű párhuzamosságot".[50] Így, a jogi erő, mint alapvető formális elem, mely szerint alakul a normatív-jogi aktusok hierarchiája az önigazgatási általános aktusoknál „nem döntő jelentőségű".

Marković hat mércét említ az önigazgatási általános aktusok hierarchiájának felállítására:[51]

a) a szélesség, mellyel felölelik a társadalmi-gazdasági és más önigazgatási viszonyokat az önigazgatási szabályozással;

b) az önigazgatási szabályozás általánossága;

c) az alanyok száma és fajai;

d) a szabályozott anyag logikai sorrendje;

e) időbeli elsőség;

f) társadalmi-politikai elsőség;

Emellett Marković két fő mércét emel ki: a társadalmi viszonyoknak az általános önigazgatási szabályozással való felölelése fokát, és az önigazgatási általános szabályozás általánossági fokát.

Habár Marković bemutatása rendkívül érdekes és elgondolkodtató, nekünk azonban mégis úgy tűnik, hogy az önigazgatási általános aktusok hierarchiája esetében is gyakran elegendő formális kritérium — a jogi erő. Mert a jogi erőn mint alaki ismérven keresztül, halad az önigazgatási általános aktusok rangsorolásának valamennyi említett lényegbeli és tartalmi mércéje.

Mégis vannak esetek, amikor ugyanazok az alanyok két önigazgatási általános aktust hoznak — önigazgatási megegyezést a társult munka alapszervezetébe való társulásról és a társult munka alapszervezete statútumát, mégpedig ugyanabban az eljárásban és mégis az egyik aktusnak (statútumnak) összhangban kell lenni a másikkal (a társult munka alapszervezetében való társulásról szóló önigazgatási megegyezésnek). Itt Marković mércéi és esetleg más mércék segítséget nyújthatnak.

Első tekintetre világosnak tűnik, hogy az önigazgatási általános aktusok ranglétrájának csúcsán a társadalmi megállapodások vannak. Alattuk helyezkednek el az önigazgatási megegyezések, ezek alatt a statútumok és a többi önigazgatási általános aktus. A kérdés mégis sokkal bonyolultabb, mint ahogyan tűnik, mert el lehet végezni maguk a társadalmi megállapodások, illetve önigazgatási megegyezések, a statútumok, vala-

mint más önigazgatási általános aktusok megfelelő rangsorolását is. Külön kérdés az önigazgatási általános aktusok különböző szintjeinek fennállása (a társult munka összetett szervezete szintjén négy szint lehetséges), amire Hrvoljub Popović[52] mutat rá, és így tovább. A kérdés igen összetett, további tételes-jogi és elméleti tanulmányozást igényel.

Fordította *Teleki László*

Jegyzetek

[1] Đorđević: Autonomno pravo i društveno samoupravljanje, Pravni život, 1967/1.
[2] L. mint [1] alatt.
[3] Blagojević: Autonomno pravo privrednih organizacija u socijalističkom samoupravnom društvu, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1/1971.
[4] L. mint [1] alatt.
[5] Marković: Sistem opštih akata samoupravnog prava, Samoupravno pravo, 1976/4.
[6] L. mint [5] alatt.
[7] Višković: Pojam prava i samoupravno pravo, Pravni misao, Szarajevó, 1975/11—12.
[8] L. mint [7] alatt.
[9] L. mint [7] alatt.
[10] L. mint [7] alatt.
[11] L. mint [7] alatt.
[12] L. mint [7] alatt.
[13] L. mint [7] alatt.
[14] L. mint [7] alatt.
[15] Lukić: Samoupravno pravo i samoupravne norme, Pravna misao, Szarajevó, 1975/11—12.
[16] L. mint [15] alatt.
[17] L. mint [15] alatt és Lukić: Samoupravno pravo i pravo, Samoupravno pravo, 1975/2.
[18] Đorđević: Autonomno pravo i društveno samoupravljanje, pravni život, 1967/1.
[19] L. mint [18] alatt.
[20] Pupić: Smisao i funkcija samoupravne norme, Pravna misao, Szarajevó, 1975/11—12.
[21] Hrnčević: Diskusija o teoriji prava. Naša stvarnost, 1955/10.
[22] Tito: Borba za dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji i uloga SKJ, a JKSZ X. kongresszusa c. könyvben, Dokumenti, Belgrád, „Komunist", 1974.
[23] Rožić: Neka aktuelna pitanja samoupravnog sporazumevanja i društvenog dogovaranja, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo 1975.
[24] Grupče: Samoupravni sporazumi i društveni dogovori i ustavnost i zakonitost, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[25] Mijatović: Odnos samoupravnih opštih akata prema ustavu i zakonu, Pravna misao, Szarajevó. 1975/11—12.

[26] Fimerman: Samoupravni sporazumi o udruživanju — subjekti, predmet, funkcija, pravna priroda, a Samoupravni sporazumi i društveni dogogovri c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[27] Aranđelović: Vrste samoupravnih sporazuma, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[28] Balog: Samoupravni sporazumi i društveni dogovori, a Simpozij o ustavnoj reformi SFRJ, Zágráb, 1970; Balog: Napomene povodom samoupravnih sporazuma i statuta OOUR, (Pravna razmatranja), Samoupravno pravo, 1974/1.

[29] Globevnik: Društveni dogovori, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[30] Grešković: Društveni dogovori i samoupravni sporazumi, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975; Grešković: Mesto, uloga i značaj društvenih dogovora i samoupravnih sporazuma u našem društvenom i pravnom sistemu, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[31] Dimitrijević: Društveni dogovori — subjekti, predmet, funkcija, pravna priroda, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[32] Velimirović: Uređivanje odnosa u udruženom radu samoupravnim sporazumima, Pravna misao, Szarajevó, 1975/11—12.

[33] L. mint [32] alatt.

[34] Jovanović: Pravna priroda samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[35] Ž. Đorđević: Priroda osnovnih organizacija udruženog rada i njihovih unutrašnjih samoupravnih sporazuma,, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[36] Nešković: Pravna priroda samoupravnih sporazuma o udruživanju u organizaciju udruženog rada, Samoupravno pravo, 1974/2.

[37] Frimerman: Samoupravni sporazum o udruživanju — subjekti, predmet, funkcija, pravna priroda, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben , Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[38] L. mint [31] alatt.

[39] Tumbri: O samoupravnim sporazumima (s aspekta građanskog prava), Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, 1972/4.

[40] Derenčin: Samoupravni sporazum nije opći akt, Privreda i pravo, 1972/9.

[41] Slijepčević: Zakonsko regulisanje samoupravnog sporazumevanja i društvenog dogovaranja, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[42] Vedriš: Marginalije uz pravnu prirodu samoupravnih sporazuma, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[43] Krulj: Osnovne pravne karakteristike samoupravnog sproazuma, a Sa-

moupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[44] Grešković: Društveni dogovori i samoupravni sporazumi, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[45] L. mint a [44] alatt.

[46] S. Popović: Priručnik o normativnim aktima radnih organizacija, Belgrád, Književne novine.

[47] L. mint a [46] alatt.

[48] L. mint a [44] alatt.

[49] S. Popović: Hijerarhija samoupravnih opštih akata, a Samoupravni sporazumi i društveni dogovori c. könyvben, Belgrád, Institut za uporedno pravo, 1975.

[50] Marković: Sistem opštih akata samoupravnog prava, Samoupravno pravo, 1976/4.

[51] L. mint [50] alatt.

[52] L. mint [49] alatt.

Rezime

Osnovna pitanja samoupravnog prava

Doskora su brojni aspekti teorije samoupravnog prava bili zanemareni. Danas je znatno bolja situacija, sve je više autora koji se bave tim pitanjem.

Radi otklanjanja eventualnih nejasnoća, autor naglašava da je osnovno praviti razliku između autonomnog prava u širem smislu i samoupravnog prava. Samoupravno pravo i društveno samoupravljanje su usko povezane pojave. Samoupravno pravo je nestalo posle uvođenja društvenog samoupravljanja, postepenom izmenom odnosa između države i privrede. Ono je prošlo kroz tri faze razvoja. Začeci samoupravnog prava su u periodu 1950—63, druga faza je počela 1963. donošenjem kompletnog ustava, treća, savremena, faza, je počela ustavnom revizijom od 1971 u ovoj fazi su nastali amandmani, zatim ustav iz 1974, politički dokumenti X kongresa SKJ i Zakon o udruženom radu.

Dalje se tretira odnos samoupravnog i državnog prava koja su mnogostruko isprepleteni i zajedno sačinjavaju socijalističko pravo. Državno pravo u Jugoslaviji nije klasično pravo, iako sadrži neke njegove elemente. I država, donosilac samoupravnog prava, je samoupravno organizovana. Državno pravo sve više gubi karakteristike klasičnog prava i prestaje biti instrument prinude. Iako se način donošenja kao i primena samoupravnog prava razlikuje od državnog prava ipak nalazimo neke sličnosti u pogled *sadržine* i funkcije samoupravnog i državnog prava.

Teoretičari su pokušali osvetliti taj problem. Shvatanja o pravnoj prirodi samoupravnog prava mogu se svrstati u tri grupe: Po prvom shvatanju, između samoupravnog prava i prava nema razlika. Po drugom shvatanju, samoupravno pravo je delom pravo, delom negacija prava. Po trećem shvatanju, samoupravno pravo predstavlja negaciju prava.

Tipičan predstavnik prvog shvatanja je N. Višković, koji tvrdi da je samo-

upravno pravo, pravo pravo. On smatra da treba preispitati i izvršiti korekciju samog pojma. Pravo je oblik posredovanja međuljudskih sukoba koji ugrožavaju opstanak i funkcionisanje društvenih sistema. Tu svoju ulogu ono je i dalje zadržalo i tako samoupravno pravo ima sve bitne karakteristike prava.

Većina jugoslovenskih pravnih pisaca zastupa mišljenje da je samoupravno pravo delom pravo a delom negacija prava. Istaknuti predstavnici ovog shvatanja su i V. Đorđević i V. Lukić. Socijalističko pravo je pretežno pravo pravo s obzirom na način donošenja i obezbeđenja. Druga vrsta normi su samoupravne norme koje ne sankcioniše država. One ne ulaze u pravo već su začetak budućeg slobodnog društvenog normativnog sistema negacija prava uopšte i samoupravnog prava posebno.

Izvestan broj pisaca zastupa mišljenje da je samoupravno pravo negacija prava, i da bi bilo pogrešno ako bi se nove društvene norme proglasile pravnim. Nove društvene norme izlaze iz sfere državnog regulisanja i pravne prinude.

U zaključnom delu autor razmatra samoupravne sporazume i društvene dogovore u svetlu raznih teorija i izlaže osnovne stavove u pogledu hijerarhije samoupravnih opštih akata.

Summary

Basic Questions on Selfmanagement Law

Untill recently, numerous aspects of selfmanagement law have been neglected, however the situation is much better today since an increasive number of athors are dealing with these questions.

In order to avoid any possible misunderstanding, the author emphasizes the difference between autonomous law in the widest sense and selfmanagement law. Social selfmanagement and selfmanagement law are closely connected. Selfmanagement law originated after the introduction of social selfmanagement as a result of gradual changing socio-economic relations between the state and economy. These relations have undergone three stages of development. The first stage lasted from 1950—63, the second stage began with the enactment of the constitution in 1963, and the third or current stage began with the revision of the constitution in 1974. During this period the amendments were enacted, thereafter the constitution in 1974, the political documents of the loth Party Congress and the Law on Associated Labour.

Federal law and selfmanagement law are closely related and together they constitute the socialist legal system. Federal law in Yugoslavia is not classical law, although it contains some of its elements. The state, the legislator of selfmanagement law is also organized on a selfmanagement basis. Federal law is increasingly losing its clasical characteristics and ceasing to be an instrument of compulsion. Although the art of enactment as well as the application of selfmanagement law differs from that of federal law, there are nevertheless some similarities in regard to their contents and function.

Theoreticians have tried to shed new light on the problem. Conceptions of the legal nature of selfmanagement law can be devided into three groups.

According to the first concept there is no difference between selfmanagement and federal law, according to the second concept, selfmanagement law is partly law and partly a negation of the law, and according to the third, selfmanagement law is the negation of the law.

A typical representative of the first conception is N. Viskovich, who asserts that selfmanagement law is genuine law. He thinks that the very notion of law itself should be examined and corrected. According to Viskovich, law is a form of mediation in social conflicts which threaten the existence and funtioning of social systems. Therefore selfmanagement law has all the essential characteristics of law.

Legal circles in Yugoslavia have largely adopted the conception that selfmanagement law is partly law and partly the negation of law. Significant representatives of this conception are V. Dordevich and V. Lukich. Socialist law is for the most part genuine law, in regard to the art of enactment and enforcement. Other types of selfmanagement regulations are not sanctioned by the state. They are not included in the law, but designate rather the beginnings of a future free social regulative system, the negation of the law in general and selfmanagement law in particular.

A certain number of writers maintain that selfmanagement law is the negation of law and that is would be wrong to declare new social regulations legal. New social regulations are not subordinate to federal control or legal sanction.

In conclusion the author considers selfmanagement agreements and social contracts in view of various theories and presents basic views on the hierocracy of basic selfmanagement documents.